

HOMO SAPIENS?

Wiesław M. Macek

Wydział Matematyczno-Przyrodniczy. Szkoła Nauk Ścisłych,
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie,
Dewajtis 5, 01-815 Warszawa;

Centrum Badań Kosmicznych, Polska Akademia Nauk,
Bartycka 18 A, 00-716 Warszawa

e-mail: macek@cbk.waw.pl, macek@uksw.edu.pl

<http://www.cbk.waw.pl/~macek>

Swoistość człowieka, *Jachranka, 11-13.06.2007*

Streszczenie

Od Sokratesa, przez Kartezjusza i Karla Poppera aż do Michała Hellera, wielcy filozofowie nieustannie podkreślają potrzebę racjonalności, która, ich zdaniem, stanowi o swoistości człowieka. W szczególności, twórczość Hellera jest przesłaniem racjonalności: zarówno nauka jak i wiara musi być racjonalna. Cały Wszechświat jest jednym Słowem Boga, które nadaje sens człowiekowi, historii i światu. Rozum, który był na początku, przenika bowiem wszystko, co istnieje; istnienie jest skutkiem racjonalności myśli Bożej. Sensu świata trzeba szukać w tajemnicy racjonalności; sens, jakim Bóg obdarza każde istnienie, jest więc usprawiedliwieniem Wszechświata. Natomiast duchowa ewolucja człowieka zależy też od niego samego. Tak jak Popper, Heller uważa, iż decyzja kierowania się racjonalnością w życiu człowieka jest wyborem. A ponieważ racjonalność jest wartością, jest to wybór moralny. Racjonalność jest zatem moralnością myślenia. Nawet najwięksi mistycy są zgodni co do tego, iż doświadczenie Transcendencji wykracza poza rozum, ale nie niszczy rozumu. Dlatego więc trzeba zawsze, o ile to możliwe, kierować się racjonalnością.

**Wszechświat jest Słowem Boga, które nadaje sens
człowiekowi, historii i światu.**

W środowisku Sensu życie jest warte życia.

Michał Heller.

Plan prezentacji

1. Wstęp

- Miejsce człowieka w przyrodzie (biologia i antropologia)
- Postulat racjonalności (filozofia)
- Ważność bycia rozumnym i mądrym !

2. Poglądy filozoficzne

- Sokrates
- Kartezjusz
- Popper

3. Przesłanie racjonalności Michała Hellera

- Nauka i wiara
- Problematyka sensu
- Moralność myślenia

4. Dyskusja

- Granice racjonalności
- Rozum a mistyka

5. Podsumowanie

Tablica 1: SYSTEMATYKA (BIOLOGIA)

Domena	eukarioty (jądrowce)
Królestwo	zwierzęta (wielokomórkowe)
Typ	strunowce (nerwy i serce)
Podtyp	kręgowce (czaszkowce?)
Gromada	ssaki (stałocieplne)
Rząd	naczelne (łożysko)
Rodzina	człowiekowate (dwunożne)
Podrodzina	Homininae (np. goryle i szympansy)
Rodzaj	człowiek
Gatunek	Homo habilis Homo erectus Homo SAPIENS
Podgatunek	Homo sapiens sapiens człowiek współczesny

Miejsce człowieka w przyrodzie

Antropologia: człowiek - nowy gatunek istot żyjących (J. Huxley)

cezura antropologiczna (nieciągłości):

Ważne stadia (gradienty!) hominizacji (od biologii do kultury):

(np. Lucy, Etiopia, $3,7 \times 10^6$ lat temu, wiek Wszechświata $1,5 \times 10^{10}$ lat)

- Homo *habilis*, człowiek zręczny, $(2,5 - 1) \times 10^6$ lat (plejstocen)
- Homo *erectus*, człowiek wyprostowany, $(2 - 0,3) \times 10^6$ lat
- Homo SAPIENS, człowiek rozumny (CEFALIZACJA !!!) $(1 - 0,4) \times 10^5$ lat
- Homo loquens, człowiek mówiący?
- Homo faber, człowiek (wy-)twórca?
- Homo ethicus, religiosus, psychologicus, sociologicus ...?

- POSTULAT RACJONALNOŚCI

Człowiek współczesny, jak sama nazwa wskazuje (*homo sapiens sapiens*), powinien być mądry. Zastanówmy się zatem: czy tak jest w istocie?

- Ważność rozumu

Paradoksalnie, wszystko, co istnieje w świecie, z wyjątkiem ludzkich myśli, musi podlegać prawom logiki. Gdyby brać pod uwagę tylko zdarzenia polityczne zapisane w historii, można by mieć poważne wątpliwości, co do tego, czy nazwa naszego gatunku została dobrana właściwie.

Na szczęście w obszarach nauki, filozofii i kultury ambicje na usprawiedliwienie tej nazwy mają większe szanse powodzenia. Od Sokratesa, przez Kartezjusza i Karla Poppera aż do Michała Hellera, wielcy filozofowie nieustannie podkreślają potrzebę racjonalności, która, ich zdaniem, stanowi o SWOISTOŚCI CZŁOWIEKA.

Poglądy filozoficzne

- Filozofia grecka Sokratesa (469-399 przed Chr.)
(początki myślenia o moralności, intelektualizm etyczny)
 - metoda elenktyczna
 - metoda maieutyczna
- Wątpienie metodyczne Kartezjusza (1596–1650)

Cogito ergo sum:

Teoria poznania (wiedza subiektywna), wnioskowanie, ontologia

- Krytyczny racjonalizm Karla Poppera (1902–1994)

Wiedza intersubiektywnie sensowna
(interdyscyplinarny 'trzeci' świat informacji
zdobytych przez całą ludzkość)

Twórczość Hellera jest przesłaniem racjonalności:

- Michał Heller, *Moralność myślenia*, (Biblos, Tarnów, 1993).
- Michał Heller, *Czy fizyka jest nauką humaistyczną?*, (Biblos, Tarnów, 1998).
- Michał Heller, *Sens życia i sens Wszechświata: Studia z teologii współczesnej*, (Biblos, Tarnów, 2002).
- Wiesław M. Macek, On Being and Non-being in Science, Philosophy, and Theology, w: *Interpretazioni del reale: Teologia, filosofia e scienze in dialogo*, red. P. Coda, R. Presilla, (Quaderni Sefir, 1, Pontificia Università Lateranense, Rome, 2000), s. 119–132.
- Wiesław M. Macek, *Teologia nauki według Michała Hellera*, praca magisterska, Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie, Sekcja św. Andrzeja Boboli, Bobolanum, 2005.

RACJONALNÓŚĆ według Michała Hellera

- **Nauka i wiara**

Zarówno nauka jak i wiara musi być racjonalna.

- **Problematyka sensu życia i sensu Wszechświata**

Cały Wszechświat jest jednym Słowem Boga, które nadaje sens człowiekowi, historii i światu.

Rozum, który był na początku, przenika bowiem wszystko, co istnieje; istnienie jest skutkiem racjonalności myśli Bożej.

Sensu świata trzeba szukać w tajemnicy racjonalności; sens, jakim Bóg obdarza każde istnienie, jest więc usprawiedliwieniem Wszechświata.

- **Moralność myślenia**

Natomiast duchowa ewolucja człowieka zależy też od niego samego.

Tak jak Popper, Heller uważa, iż decyzja kierowania się racjonalnością w życiu człowieka jest wyborem. A ponieważ racjonalność jest wartością, jest to wybór moralny. Racjonalność jest zatem moralnością myślenia.

- GRANICE RACJONALNOŚCI

Co prawda, Heller przyznaje, że istotną częścią racjonalności jest świadomość jej ograniczeń. Nie każde bowiem ludzkie doświadczenie życiowe poddaje się całkowitej penetracji rozumu. Jednakże często największe ludzkie tragedie zaczynają się w momencie, w którym racja rozumu zostaje zdławiona przez żację serca.

- ROZUM A MISTYKA

Nawet najwięksi mistycy są zgodni co do tego, iż doświadczenie Transcendencji wykracza poza rozum, ale nie niszczy rozumu.

- POSTULAT RACJONALNOŚCI

Dlatego więc trzeba zawsze, o ile to możliwe, kierować się rozumem.

Podsumowanie

- Rozum, który był na początku, przenika wszystko, co istnieje; istnienie jest skutkiem racjonalności myśli Bożej.
- Wszechświat jest jednym Słowem Boga, które nadaje sens człowiekowi, historii i światu. Sensu świata trzeba szukać w tajemnicy racjonalności; sens, jakim Bóg obdarza każde istnienie, jest *usprawiedliwieniem* Wszechświata.
- Swoistość człowieka polega na możliwości używania rozumu.
- Duchowa ewolucja człowieka zależy też od niego samego. Decyzja kierowania się racjonalnością w życiu człowieka jest wyborem - wybór moralny.
- Racjonalność jest wartością.
Racjonalność jest zatem moralnością myślenia.

Doświadczenie Transcendencji wykracza poza rozum,
ale nie niszczy rozumu.

Należy zawsze, o ile to możliwe, kierować się racjonalnością.

Literatura

- [1] Michał Heller, *Moralność myślenia*, (Biblos, Tarnów, 1993).
- [2] Michał Heller, *Czy fizyka jest nauką humaistyczną?*, (Biblos, Tarnów, 1998).
- [3] Michał Heller, *Sens życia i sens Wszechświata: Studia z teologii współczesnej*, (Biblos, Tarnów, 2002).

[Magisterium Kościoła]

- [4] Encyklika *Fides et Ratio* Ojca Świętego Jana Pawła II, (Wydawnictwo M, Kraków, 1998).

[Prace pomocnicze]

- [5] Wiesław M. Macek, On Being and Non-being in Science, Philosophy, and Theology, w: *Interpretazioni del reale: Teologia, filosofia e scienze in dialogo*, red. P. Coda, R. Presilla, (Quaderni Sefir, 1, Pontificia Università Lateranense, Rome, 2000), s. 119–132.
- [6] Wiesław M. Macek, *Teologia nauki według Michała Hellera*, praca magisterska, Państwowy Wydział Teologiczny w Warszawie, Sekcja św. Andrzeja Boboli, Bobolanum, 2005.

Logos

Rozum organizujący świat Grecy nazwali **Logosem**.

Od Greków termin ten przejął **Nowy Testament**.

Dziękuję za uwagę!

